

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015. godina. Ovaj prevod urađen je uz pomoć Fonda za ljudska prava Savjeta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund) i nije obavezujući za Sud. Više informacija može se pronaći u punoj izjavi o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

RANIJE PETO ODJELJENJE

PREDMET TRABELSI protiv BELGIJE

Predstavka br. 140/10)

PRESUDA
(Izvodi)

STRAZBUR

4. septembar 2014. godine

Ova presuda postaće pravosnažna u okolnostima iznesenim u članu 44 stav 2 Konvencije. Ona može biti predmet redaktorskih izmjena.

U predmetu Trabelsi protiv Belgije

Evropski sud za ljudska prava (ranije peto odjeljenje) zasijedajući u Vijeću u sastavu:

Mark Villiger, *Predsjednik*,
Ann Power-Forde,
Ganna Yudkivska,
André Potocki,
Paul Lemmens,
Helena Jäderblom,
Aleš Pejchal, *sudije*,

i Claudia Westerdiek, *Sekretar odjeljenja*,

Nakon vijećanja na zatvorenoj sjednici dana 1. jula 2014. godine izriče sljedeću presudu koja je usvojena toga dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 140/10) protiv Kraljevine Belgije koju je 23. decembra 2009. godine Sudu po članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnio državljaniin Tunisa, g. Nizar Trabelsi (u daljem tekstu: podnosilac predstavke).

2. Na dan donošenja ove presude dana 1 jula 2014. podnosioca predstavke zastupao je g. A. Château, advokat sa praksom u Briselu. Belgijsku vladu (u daljem tekstu: Vlada) zastupao je njen Zastupnik, g. M. Tysebaert, viši savjetnik iz Saveznog ministarstva pravde.

3. Podnosilac predstavke naveo je, konkretno, da ga je izručenje Sjedinjenim Američkim Državama izložilo riziku postupanja koji je suprotan članu 3 Konvencije. Takođe je naveo da je izvršenjem odluke da on bude izručen povrijeđeno njegovo pravo na pojedinačnu predstavku.

1. Dana 27. novembra 2012. godine Vlada je obaviještena o predstavci.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

2. Podnosilac predstavke rođen je 1970. godine i trenutno ga drže u zatvoru Rappahannock u Stafordu u Virdžiniji (Sjedinjene Države).

A. Krivični postupak i postupak po zahtjevu za azil

6. Dana 14. septembra 2001. godine istražni sudija u Regionalnom sudu u Briselu izdao je nalog za hapšenje podnosioca predstavke. Pretres njegovog doma doveo je do otkrivanja lažnih pasoša, automatskog oružja i municije, hemijske formule koja je mogla da se upotrijebi za pravljenje eksploziva, te detaljnog plana Ambasade Sjedinjenih država u Parizu.

3. Nakon istovremenog pretresa kafića u Briselu gdje je podnosilac predstavke bio redovan gost, upotrijebivši informacije dobijene od jednog drugog osumnjičenog koji je takođe bio uhapšen, policija je otkrila 59 litara acetona i 96 kilograma sumpornog praha. Po nalogu za hapšenje koji je kasnije izdat, podnosilac predstavke optužen je za krivična djela kriminalnog udruživanja, uništenja eksplozivom, posjedovanje borbenog naoružanja i pripadništvo privatnoj vojsci.

8. Podnosilac predstavke priznao je krivična djela za koja je bio optužen i Regionalni sud u Briselu osudio ga je 30. septembra 2003. godine na deset godina zatvora za pokušaj da digne u vazduh belgijsku vojnu bazu Kleine-Brogel, za prevaru i podsticanje na kriminalno udruživanje radi napada na lica i imovinu. U presudi tog suda nalaze se i sljedeći nalazi:

"(optuženi) je pokušao da počini jedno od najtežih krivičnih djela od nezavisnosti Belgije; uprkos tome što je od njegovog hapšenja proteklo dosta vremena, on nikada nije pokazao ni najmanju grižu savjesti, opasnost koju on predstavlja nije ništa manja, a u njegovom slučaju ne postoje nikakve olakšavajuće okolnosti."

4. U presudi od 9. juna 2004. godine Apelacioni sud u Briselu potvrdio je desetogodišnju kaznu izrečenu podnosiocu predstavke za niz krivičnih djela, i to:

"- pokušaj da digne u vazduh belgijsku vojnu bazu Kleine-Brogel, uz dodatnu okolnost da je počinitelj morao pretpostavljati da je u vrijeme eksplozije tu bila prisutna jedna ili više osoba...,

- ulogu komandujućeg u zavjeri oformljenoj da bi se počinila teška krivična djela kažnjiva doživotnom kaznom zatvora, i u ovom konkretnom predmetu, da bi se izvršio teroristički napad...,

- dobijanje sredstava od strane organizacije da bi u Belgiji obavljao radnju koja je trebalo da ugrozi nacionalnu bezbjednost...,

- nezakonito posjedovanje borbenog naoružanja...,

- osnivanje, pomaganje ili učestvovanje u privatnoj vojsci ili drugim organizacijama privatnih lica za svrhe upotrebe sil..."

10. Dana 26. januara 2005. godine vojni sud u Tunisu osudio je podnosioca predstavke u odsustvu na deset godina zatvora zbog pripadnosti terorističkoj organizaciji u inostranstvu u mirnodobsko vrijeme. Dana 29. juna 2009. godine Stalni vojni sud u Tunisu izdao je nalog da se podnosilac predstavke dovede pred taj sud i u svrhe izvršenja tog naloga belgijskim

vlastima je predat zahtjev putem diplomatske note 10. septembra 2009. godine.

11. Glavna zatvorska kazna izrečena podnosiocu predstavke u Belgiji završena je 13. septembra 2011. godine Dvije kasnije dodatne zatvorske kazne od šest, odnosno tri mjeseca izrečene su mu 2007. godine i odmah izvršene. Podnosilac predstavke odslužio je te kazne 23. juna 2012. godine.

5. Dana 25. avgusta 2005. godine, dok je služio kazne, podnosilac predstavke predao je zahtjev za azil u Belgiji koji je Generalni komesar za izbjeglice i lica bez državljanstva odbio u odluci od 10. aprila 2009. godine. Tom odlukom podnosiocu predstavke odbijen je status izbjeglice i supsidijarna zaštita jer je počinio krivična djela koja su bila protivna ciljevima i principima Ujedinjenih nacija u smislu člana 1 f) Ženevske konvencije. Tu je odluku potvrdio Odbor za žalbe stranaca u presudi od 18. maja 2009. godine

B. Postupak izručenja

1. Sudska faza potvrde optužnice SAD

13. Diplomatskom notom od 8. aprila 2008. godine vlasti SAD uputile su belgijskim vlastima zahtjev za izručenje podnosioca predstavke po Sporazumu o izručenju zaključenom između Kraljevine Belgije i Sjedinjenih Američkih Država od 27. aprila 1987. godine. Razlog za zahtjev bila je optužnica koju je podigao Okružni sud Okruga Kolumbija (Vašington DC) protiv podnosioca predstavke dana 16. novembra 2007. godine sa sljedećim tačkama:

"A. Zavjera da se ubiju državljani SAD van SAD, čime su prekršene sljedeće odredbe: 18 U.S.C. § 2332 (b) (2) i 1111 (a)

B. zavjera i pokušaj upotrebe oružja za masovno uništenje, čime su prekršene sljedeće odredbe: 18 U.S.C. § 2332a i 2

C. zavjera za pružanje materijalne podrške i resursa stranoj terorističkoj organizaciji, čime su prekršene sljedeće odredbe: 18 U.S.C. § 2339B

D. pružanje materijalne podrške i resursa stranoj terorističkoj organizaciju, čime su prekršene sljedeće odredbe: 18 U.S.C. § 2339B i 2."

6. U zahtjevu za izručenje, između ostalog, dalje se navodi:

"Nalog za hapšenje g. Nizara Trabelsi izdat je 16. novembra 2007. godine po odluci sudije....

Činjenice koje su bile u osnovu optužbi govorile su da je sredinom 2000-ih ili ranije, dok je bio u Njemačkoj ili negdje drugdje u Evropi i u Avganistanu, Nizar TRABELSI svjesno sklopio sporazum sa saradnicima Al Kaide (al Qaeda), uključujući Osamu bin Ladenu, da pruža materijalnu podršku i resurse, da nezakonito ubija državljane SAD na ciljanim lokacijama u zapadnoj Evropi i da upotrijebi veliku eksplozivnu napravu (oružje za masovno uništenje) da uništi imovinu u zapadnoj Evropi koju su koristile SAD i/ili ministarstva ili organi SAD."

15. Prema dokumentima koje su predale vlasti SAD kako bi potrijebile zahtjev za izručenje, naročito prema odgovarajućim izvodima iz krivičnog prava (Glava 18 Zakonika SAD, U.S.C), za ova krivična djela bile su predviđene sljedeće kazne:

“A. 18 U.S.C. § 2332 (b) (2) i 1111 (a): maksimalna doživotna kazna zatvora ili kombinovana novčana kazna i zatvoraska kazna.

B. “A. 18 U.S.C. § 2332 (b) (2) i 2: maksimalna doživotna kazna zatvora.

C. 18 U.S.C. § 2339B: novčana kazna ili maksimalna kazna od 15 godina zatvora ili kombinacija ove dvije kazne.

D. 18 U.S.C. § 2339B i 2: novčana kazna ili maksimalna kazna od 15 godina zatvora ii kombinacija ove dvije kazne.

16. Dana 4. juna 2008. godine Savezni tužilac prosljedio je u *chambre du conseil* Regionalnog suda Nivellesa zahtjev za izvršenje naloga za hapšenje izdatog 16. novembra 2007. godine protiv podnosioca predstavke. U svom zahtjevu Savezni tužilac je istakao da su maksimalne kazne za krivična djela zbog kojih se predaje zahtjev za izručenje petnaest, odnosno deset godina.

7. Diplomatskom notom od 12. novembra 2008. godine vlasti SAD dale su belgijskim vlastima sljedeće garancije u vezi sa podnosiocem predstavke:

"Vlada Sjedinjenih Država garantuje Vladi Belgije da, po izručenju, Nizar Trabelsi neće biti krivično gonjen od strane vojne komisije kako to omogućava Zakon o vojnim komisijama iz 2006. godine. Vlada SAD dalje garantuje Vladi Belgije da po izručenju, Trabelsi neće biti pritvoren niti zatvoren ni u jednoj drugoj instituciji već u civilnoj ustanovi u SAD."

18. Odlukom od 19. novembra 2008. godine *chambre du conseil* Regionalnog suda Nivellesa pristupio je zahtjevu Saveznog tužioca i proglasio nalog za hapšenje izdat u Okružnom sudu u SAD izvršivim. Međutim, u odluci je dodata sljedeća klauzula:

"Iz ispitivanja dokumenata koji su priloženi uz nalog za hapšenje koji je izdat za svrhe izručenja zaključuje se da "otvoreni akti" koje su navele vlasti SAD da bi potkrijepili prvu stavku optužnice obuhvataju nekoliko djela koja vrlo precizno odgovaraju djelima počinjenim na teritoriji Belgije čime se opravdava osuđujuća presuda podnosioca predstavke u Belgiji.

...

Stoga, zbog principa *ne bis in idem*, nalog za hapšenje izdat za svrhe izručenja 16. novembra 2007. godine od strane nadležnih sudskih vlasti SAD ne može da se proglasi izvršivim u odnosu na "otvorene akte" br. 23, 24, 25, i 26 izložene u stavu 10 prve tačke optužnice, a smatra se da se oni ponavljaju i u potkrijepljanju drugih stavki optužnice."

19. Nakon što je ispitalo žalbu koju je uložio podnosilac predstavke, Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda u Briselu izreklo je presudu dana 19. februara 2009. godine kojom je potvrdilo pomenutu oduku i proglasilo nalog izvršivim. Konstatujući da se izručenje odnosi na djela (počinjena van

Belgije) koja nisu djela za koja je podnosilac predstavke krivično gonjen i osuđen u Belgiji, Apelacioni sud je naveo da:

"Nema ozbiljnih osnova da se vjeruje da je zahtjev za izručenje predat za svrhe gonjenja ili kažnjavanja Trabelsi Nizara zbog pitanja rase, vjere, državljanstva ili političkog mišljenja, niti da bi se njegova lična situacija mogla pogoršati iz bilo kog od tih razloga.

...

A ne postoji ni ozbiljan razlog da se vjeruje da bi Trabelsi Nizar ako bude izručen bio podvrgnut flagrantnom uskraćivanju pravde, aktima torture ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja; nema razloga da se pretpostavi sa Sjedinjene Američke Države neće besprijekorno poštovati sve odredbe, uključujući i članove 7.2 i 7.3 Sporazuma o izručenju koji je zaključen sa Belgijom i postoje svi razlozi da se vjeruje da će Trabelsi Nizar biti pritvoren u civilnoj instituciji i da će mu suditi redovni sudovi, u skladu sa konvencionalnim postupkom

..."

20. Dana 24. aprila 2009. godine podnosilac predstavke uložio je zahtjev za reviziju presude Apelacionog suda. On se pozvao na rizik da će biti tretiran na način koji neće biti u skladu sa članom 3 Konvencije i na rizik flagrantnog uskraćivanja pravde. Naveo je da Apelacioni sud nije cijenio posljedice njegovog izručenja u SAD u svjetlu opšte situacije u toj zemlji ili njegovih konkretnih okolnosti, i tvrdio da je trebalo da Apelacioni sud usvoji isti način razmišljanja kao Sud u predmetu *Saadi protiv Italije* (GC) (br. 37201/06, ECHR 2008). On se takođe žalio da se Apelacioni sud nije bavio potencijalnim problemom po članu 3 zbog izricanja doživotne kazne za koju ne postoji mogućnost skraćanja. I na kraju, on se žalio na povredu principa *ne bis in idem*.

21. Presudom od 24. juna 2009. godine Kasacioni sud odbio je zahtjev podnosioca predstavke za reviziju presude. Navedeno je da je Apelacioni sud pružio adekvatne razloge i pravno opravdanje za svoju odluku smatrajući

"- da država koja je tražila izručenje u ovom trenutku sprovodi temeljitu reviziju svoje politike za borbu protiv terorizma, ojačava svoje djelovanje protiv torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, i na granici je da suspenduje specijalne sudove i ukine neograničeno lišenje slobode bez suđenja licima koja su uhvaćena u kontekstu međunarodnih konflikata;

- da će se po uslovima formalnih garancija koje su date da bi se potkrijepio zahtjev za izručenje, podnosiocu žalbe suditi u redovnom civilnom sudu u skladu sa redovnim postupkom koji je na snazi u državi koja je tražila izručenje, pri čemu će on uživati sva prava i pravne lijekove koji su dostupni u domaćem sudskom sistemu;

- da podnosilac žalbe ne podliježe doživotnoj kazni zatvora za krivična djela za koja se traži njegovo izručenje i da kazne koje su predviđene za ta djela mogu da se pretvore u druge kazne sa mogućnošću puštanja na uslovnu slobodu;

- da, s obzirom na to što dokazima na koje se pozvao podnosilac žalbe nedostaju konkretni aspekti koji su uticali na njegovu ličnu situaciju, a koji bi pokazali da su rizici koje on navodi kredibilni, oni ne potkrepljuju nijednu ozbiljnu bojazan da bi on

mogao biti izložen flagrantnom uskraćivanju pravde ili aktima torture ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja.

...”

8. U dopisu od 11. novembra 2009. godine koje je poslato belgijskim vlastima u ime Saveznog tužioca zaduženog za zahtjev za izručenje, Ministarstvo pravde SAD dostavilo je i sljedeće dodatne informacije:

"Maksimalna kazna predviđena zakonom za osuđujuću presudu za svako od prva dva krivičnih djela jeste doživotna kazna zatvora, a za druga dva predviđena kazna je 15 godina zatvora. Uz to, Smjernice za odmjeravanje kazne u SAD, tj. dobrovoljne smjernice koje sudije mogu i ne moraju poštovati u odmjeravanju kazne optuženima, pozivaju da se za svako od prva dva krivična djela izrekne doživotna zatvorska kazna.

Doživotna kazna zatvora nije obavezna i sud ima slobodu nahodjenja da izrekne kraću kaznu od doživotne. U izricanju kazne sud može da uzme u obzir težinu krivičnog djela i da li je bilo ljudskih žrtava ili štete na imovini. U ovom slučaju, Trabelsi nije uspio da izvede svoje planove da ubije državljane SAD i da upotrijebi oružje za masovno uništenje. Dakle, u izricanju kazne, diskreciono je pravo suda da može da uzme u obzir da Trabelsi nije uspješno izveo svoje planove. Sud takođe može da uzme u obzir sve olakšavajuće faktore, kao što su da li optuženi priznaje odgovornost za svoja djela.

Ukoliko sud, po svom nahodjenju, odredi Trabelsiju kraću kaznu od doživotne kazne zatvora, tj. zatvorsku kaznu u trajanju od određenog broja godina, kazna bi mu mogla biti smanjena do 15% zbog dobrog ponašanja u zatvoru. Ova vrsta skraćjenja kazne moguća je, međutim, samo ako prvobitna kazna nije doživotna kazna zatvora već je izrečena na određeni broj godina, bez obzira na to koliko je duga. Zbog toga, ako Trabelsi bude osuđen na kaznu zatvora od 20, 30 ili čak 50 godina, mogao bi imati pravo na skraćjenje prvobitne kazne do 15% zbog dobrog vladanja tokom služenja zatvorske kazne. Ukoliko, međutim, Trabelsi bude osuđen na doživotnu kaznu zatvora, on ne bi imao pravo ni na kakvo skraćivanje kazne.

I na kraju, Trabelsi može da se obrati Predsjedniku za pomilovanje ili preinačenje kazne. (Pomilovanjem bi se ukinula osuđujuća presuda, a preinačenje bi bilo izmjena kazne.) Međutim, to je u Trabelsijevom predmetu samo teoretska mogućnost. Ne znamo ni za jedno lice optuženo za terorizam koje se sa uspjehom obratilo Predsjedniku za pomilovanje ili preinačenje kazne."

2. Sudska i administrativna faza odgovora na zahtjev za izručenje

a) Mišljenje Odjeljenja za optužnice

9. Kada je optužnica SAD proglašena operativnom, počeo je postupak odgovora na zahtjev za izručenje.

24. Dana 4. februara 2010. godine Savezni tužilac proslijedio je svoje pisano mišljenje Apelacionom sudu u Briselu, pozivajući ga, u svjetlu sudske prakse Suda, naročito u predmetu *Kafkaris protiv Kipra* (GC) (br. 21906/04, ECHR 2008), da donese pozitivno mišljenje o izručenju podnosioca predstavke. On je istakao da u slučaju prve dvije tačke optužnice, podnosilac predstavke podliježe doživotnoj kazni zatvora, dok u slučaju druge dvije podliježe kazni od petnaest godina zatvora.

10. U dopisu od 29. marta 2010. godine Saveznom ministarstvu pravde podnosilac predstavke konstatovao je činjenicu da je na pretesu od 24. marta 2010. godine Savezni tužilac priznao grešku u svom zapažanju u postupku po zahtjevu za izvršenje u vezi sa kaznom kojoj bi mogao podlijegati podnosilac predstavke nakon izručenja Sjedinjenim Državama (v. stav 16 ove presude).

11. Dana 10. juna 2010. godine Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda donijelo je pozitivno mišljenje o izručenju podnosioca predstavke, precizirajući niz uslova:

"- izručenje se smije odobriti samo:

i. pod uslovom da se g. N. Trabelsiju ne izrekne smrtna kazna ili, ako SAD ne mogu da garantuju ispunjenje ovog uslova, pod uslovom da se smrtna kazna ne izvrši;

ii. pod uslovom da ukoliko se izrekne doživotna kazna zatvora uz nju postoji i mogućnost preinačenja kazne, čak i u slučaju osuđujuće presude za akte terorizma.

- u slučaju zahtjeva za ponovno izručenje N. Trabelsija nekoj trećoj zemlji, npr. Tunisu, SAD moraju da traže saglasnost Belgije ako Tunis pošalje Vladi SAD zahtjev za izručenje nakon što im bude predat N. Trabelsi.

Ako SAD ne prihvati ove uslove, izručenje mora biti odbijeno."

b) Ministarska uredba kojom se dozvoljava izručenje

27. Diplomatskom notom od 10. avgusta 2010. godine vlasti SAD potvrdile su da podnosilac predstavke ne podliježe smrtnoj kazni i uvjerali belgijske vlasti da on neće biti izručen nijednoj trećoj zemlji bez saglasnosti belgijske vlade. Vlasti SAD ponovile su da maksimalna doživotna kazna zatvora nije obavezna i da čak i ako svi elementi krivičnog djela o kome je riječ budu dokazani, sud ipak ima diskreciono pravo da izrekne lakšu kaznu. U noti se precizira da zakonodavstvo SAD predviđa nekoliko načina da se skрати doživotna kazna zatvora:

"Kada je riječ o preinačenju doživotne kazne zatvora, SAD želi da jasno stavi do znanja, da u prvom slučaju, ukoliko Trabelsi bude osuđen, doživotna kazna zatvora nije obavezna; i sud ima diskreciono pravo da izrekne lakšu kaznu od doživotne kazne zatvora. Takođe, optuženi ima zakonsko pravo da se žali i na osuđujuću presudu i na kaznu, uključujući i doživotnu kaznu zatvora, i direktno i kolateralno kroz institut *habeas corpus*. Uz to, postoje određene zakonske osnove za skraćivanje već izrečene kazne, uključujući i situaciju kada optuženi obezbijedi značajnu pomoć u istrazi ili krivičnom gonjenju trećeg lica (Savezno pravilo krivičnog postupka 35(b) i Glava 18 Zakonika SAD, član 3582(c)(1)(B)), ili kada postoje urgentni humanitarni razlozi kao što su terminalna bolest zatvorenika (glava 18 Zakonik SAD, član 3582(c)(IXA)(i)).

Uz ove mjere, optuženi može da traži da njegova kazna bude skraćena kao čin milosti Predsjednika SAD. Ovlašćenje predsjednika po članu H dijela 2 Ustava SAD da "daje odlaganje izvršenja kazni i pomilovanja" obuhvata i ovlašćenje da se preinači (skрати) zatvorska kazna, uključujući i doživotne zatvorske kazne. Postoje utvrđeni propisi i postupci kojima se uređuje postupak podnošenja molbe za čin milosti, a u Ministarstvu pravde osnovana je i kancelarija Zastupnika za pomilovanja sa nadležnošću da obrađuje sve prijave za čin milosti i da pripremi preporuke za

Predsjednika. Ustav SAD daje predsjedniku apsolutno diskreciono pravo da nekom od optuženih da pomilovanje. Konstatujemo da, iako se to diskreciono pravo ne koristi lako, povremeno jeste izricano skraćenje kazne za teška djela povezana sa nacionalnom bezbjednošću. Na primjer, 1999. godine predsjednik Klinton skratio je kazne 13 članova portorikanske nacionalističke organizacije FALN, odgovorne za brojne bombaške napade tokom sedamdesetih i početkom osamdesetih, koji su bili osuđeni za zavjeru sa ciljem da počine oružanu pljačku, pravljenje bombe, propagandu i druga krivična djela."

28. Dana 23. novembra 2011. godine Ministar pravde donio je ministarsku uredbu kojom je dozvolio da se podnosilac predstavke izruči vladi SAD. Utvrdivši da podnosilac predstavke ni u kom slučaju neće biti u riziku da mu se izrekne smrtna kazna, uredbom se ispituju i sve druge garancije koje su date.

29. Što se tiče mogućnosti da se podnosiocu predstavke izrekne doživotna kazna zatvora u ministarskoj uredbi se navodi:

"Po saveznom krivičnom pravu SAD maksimalna kazna predviđena za optužbe za krivična djela pod A i B isključuje ranije puštanje iz zatvora ili puštanje na uslovni otpust. Dživotne kazne zatvora predviđene u te dvije odredbe Krivičnog zakonika SAD stoga se, sa pravnog i činjeničnog aspekta, u principu služe čitav život.

...

U diplomatskoj noti Ambasade SAD br. 21 od 10. avgusta 2010. godine, vlasti SAD dale su garanciju da bi (čak) i ako se podnosiocu predstavke izrekne doživotna kazna zatvora bez mogućnosti skraćnja bilo moguće dobiti pomilovanje od predsjednika SAD. To pravo je predviđeno članom 2, II Ustava SAD. Nadalje, pomilovanja koja daje predsjednik data su u više prilika u prošlosti, uključujući i noviju prošlost, licima koja su osudili američki sudovi, naročito na saveznom nivou.

...

Čak i ako ovo analiziramo u istorijskom kontekstu, slučaj FALN pokazuje da u slučajevima koji vjerovatno ulaze u područje djelovanja važećeg zakonodavstva o terorizmu koje je na snazi od 11. septembra 2001. godine, a ti se predmeti moraju objektivno sagledati kao teži od djela za koje je traženo lice osumnjičeno i za koje zato sledeju teže kazne, u praksi se izricalo predsjedničko pomilovanje.

Iako su neka fizička lica od 2001. godine osuđena na doživotne kazne zatvora bez mogućnosti skraćnja... za teroristička djela ili djela povezana sa terorizmom, takve predmete ne možemo porediti sa predmetom Trabelsi u smislu sadržaja. Sva lica kojima je izrečena doživotna kazna zatvora u SAD bez mogućnosti skraćnja ili uslovnog otpusta bila su optužena, krivično gonjena i na kraju pravosnažno osuđena za aktivnu uključenost u terorističke napade koji su doveli do smrti i/ili povreda i značajne materijalne štete, na primjer, napadi na Ambasade SAD u Najrobiju u Keniji i Dar-es-Salaamu (Tanzanija) 7. avgusta 1998. godine. ...

Ta krivična djela bila su očigledno neuporediva u svom obimu i prirodi sa djelima koja se pripisuju licu čije se izručenje traži

U gorepomenutim predmetima lica, ponekad ogroman broj lica, uz državljane SAD, pretrpjeli su značajnu fizičku i materijalnu štetu. Lice koje se traži u ovom predmetu, međutim, krivično se goni jer je planiralo i pripremalo teroristički napad koji nikada nije izveden. On nije uspio u saradnji sa drugima, da nanese povrede ljudima, pa čak ni da izazove materijalnu štetu.

Stoga je očigledno prihvatljivo da krivična djela za koja je optužen nisu takva da se za njih može tražiti ili izreći maksimalna moguća kazna predviđena Krivičnim zakonikom SAD.

Nedavno istraživanje nevladine organizacije "Human Rights First" ("Ljudska prava na prvom mjestu") pokazuje da je od 214 lica koja su krivično gonjena od 11. septembra 2001. godine za teroristička djela povezana sa Al Kaidom ili drugim islamističkim grupama ili za krivična djela povezana sa takvim krivičnim djelima, osuđeno 195 lica. U svakom predmetu bilo je riječi o krivičnim gonjenjima i osuđujućim presudama koje su pokretali savezni tužilac i sudovi. Za 151 osuđeno lice izrečena je kazna zatvora, dok je dvadeset pušteno sa uslovnom kaznom ili im je izrečena zatvorska kazna koja je bila ista kao period koji su već odslužili u pritvoru. Prosječna dužina izrečene zatvorske kazne bila je 8,4 godine. Samo 11 od tih osuđenih lica osuđeno je na doživotnu kaznu zatvora. U izvještaju se takođe ističe da je postupak bio u skladu sa pravom na pravično suđenje ("Ljudska prava na prvom mjestu", U potrazi za pravdom: Krivično gonjenje u predmetima terorizma u Saveznim sudovima - 2009 - najnovija dešavanja ("Human Rights First", In pursuit of Justice: Prosecuting Terrorism Cases in the Federal Courts – 2009 Update and Recent Developments", 2009, 68 pp.).

Statistički podaci pokazuju da je, objektivno, rizik da se za krivična djela terorizma dobije doživotna zatvorska kazna bez mogućnosti uslovnog otpusta, znatno manji nego što se obično misli."

12. U vezi sa mogućnošću ponovnog izručenja podnosioca predstavke Tunisu, ministarska uredba glasi:

"U diplomatskoj noti Ambasade SAD br. 21 od 10. avgusta 2010. godine vlasti SAD jasno su navele da će vlasti Tunisa, ako se obrate sa zahtjevom za izručenje, biti odbijene.

...

S obzirom na odluku da se odbije izručenje Republici Tunis, a u svjetlu činjenice da se za izručenje trećoj zemlji mora dobiti saglasnost države koja je dala dozvolu za prvo izručenje, nije moguće izručenje Republici Tunis.

Pošto su belgijske vlasti odbile izručenje Republici Tunis, ako bi Tunis poslao SAD zahtjev za izručenje u budućem periodu, SAD bi takođe odbile i nikakvo izručenje iz SAD u Republiku Tunis na bi bilo moguće."

31. I na kraju, ministarskom odlukom analizira se primjena principa *ne bis in idem*:

"Prema Sporazumu (Sporazum o izručenju od 27. aprila 1987. godine), Belgija i Sjedinjene Američke Države... obostrano su preuzele obavezu da odbiju izručenje ako je traženo lice oslobođeno u državi od koje se traži izručenje ili je osuđeno u istoj državi za ista krivična djela zbog kojih se traži izručenje. Ratifikacijom... je ovaj sporazum ugrađen u belgijski sistem i sistem SAD.

Drugim riječima, ne moraju identična biti djela već pravna klasifikacija dijela, tj. krivičnih djela.

...

Činjenice koje čine osnov predmetnih krivičnih djela odgovaraju opisu "otvorenih djela" koja pojedinačno ili zajedno funkcionišu kao činjenični elementi koji

potkrepljuju optužbe. Princip *ne bis in idem* ne isključuje mogućnost korišćenja ili nekorišćenja ovih elemenata.

U ovom predmetu krivična djela za koja je traženo lice pravosnažno osuđeno od strane Apelacionog suda u Briselu dana 9. juna 2004. godine ne odgovaraju krivičnim djelima navedenim u optužbama A do D u nalogu za hapšenje koji čini osnov za zahtjev SAD za izručenje. Sastavni element krivičnih djela u SAD odnosno u Belgiji, njihov obim i vrijeme izvršenja se ne poklapaju.

...

Po Saveznom krivičnom zakoniku SAD "otvoreni akt" je (činjenični) element, akt, ponašanje ili transakcija koja sama po sebi ne mora nužno da bude klasifikovana kao krivično djelo...

'Otvoreni akt' znači samo potkrepljujući dokaz koji za sebe ili u vezi sa drugim otvorenim aktima pomaže da se konstituiše krivično djelo ili krivična djela za koja se liče krivično goni, tj. recimo zavjera, npr. sa namjerom da se ubiju državljani SAD (v. optužnicu, stavka A). ...

Iako svaki od otvorenih akata br. 24, 25 i 26 mogu da se klasifikuju kao krivično djelo, ti akti ipak ne predstavljaju krivična djela za koja je traženo izručenje."

32. Član 2 uredbe navodi "izručenje će se obaviti nakon što traženo lice bude ispunjavalo sve uslove belgijskih sudova."

13. Istoga dana, po drugoj ministarskoj uredbi, Ministar pravde odbio je zahtjev vlasti Tunisa za izručenje podnosioca predstavke (v. stav 10 ove presude).

c) Zahtjev za sudskom revizijom pred *Conseil d'Etat*

34. Dana 6. februara 2012. godine, pozivajući se na povrede člana 3 Konvencije i člana 4 Protokola br. 7, podnosilac predstavke predao je zahtjev u *Conseil d'Etat* za sudsku reviziju ministarske uredbe kojom se dozvoljava njegovo izručenje Sjedinjenim Američkim Državama.

35. Na raspravi u *Conseil d'Etat* održanoj 19. septembra 2013. godine podnosilac predstavke pozvao se na presudu Suda u predmetu *Vinter i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (GC) br. 66069/09, 130/10 i 3896/10, 9. jul 2013. godine). Iz ove presude on je dedukcijom zaključio da je Sud sada usvojio stav da postoji obaveza da se izvrši preventivna analiza da li postoji mogućnost skraćanja doživotne kazne zatvora ili ne prije nego što zavorenik počne da služi kaznu i da stoga nije više relevantna razlika koja je napravljena u presudi u predmetu *Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 i 67354/09, od 10. aprila 2012. godine) koja zavisi od toga da li je lice koje je predmet izručenja osuđeno ili ne.

36. U presudi od 23. septembra 2013. godine *Conseil d'Etat* odbacio je zahtjev podnosioca predstavke za sudskom revizijom. Što se tiče pritužbe po članu 3 Konvencije i rizika da će biti izrečena doživotna kazna zatvora koja se ne može skratiti, *Conseil d'Etat* naveo je sljedeće razloge:

"Čak i ako pretpostavimo da će sudovi SAD osuditi podnosioca predstavke na doživotnu kaznu zatvora, treba konstatovati da je u svojoj presudi u predmetu *Vinter i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 9. jula 2013. godine (Sud) presudio da: "doživotna kazna ne postaje kazna bez mogućnosti skraćanja zbog same činjenice da u praksi ona može da se služi u cjelini", i da "se ne javlja nikakav problem po članu 3 ako *de jure* i *de facto* postoji mogućnost skraćanja doživotne kazne zatvora..." i da je "za ispunjavanje uslova propisanih članom 3 dovoljno da domaće pravo daje mogućnost revizije doživotne kazne zatvora sa ciljem da se ona preinači u neku drugu kaznu, skрати, prekine ili da se zatvoreniku da uslovni otpust".

U ovom predmetu, kao i u predmetu *Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* koji je doveo do presude Suda od 10. aprila 2012. godine, podnosioca predstavke sud SAD nije osudio na doživotnu kaznu zatvora, a još manje je on počeo da služi takvu kaznu.

Kao u gore pomenutom predmetu, stoga, podnosilac predstavke ne pokazuje da će se u slučaju doživotne kazne zatvora pojaviti pitanje da li postoji bilo kakvo legitimno penološko opravdanje za nastavak njegovog boravka u zatvoru.

Štaviše, u najnovijim podnescima podnosilac predstavke priznaje da bi i moguća doživotna kazna zatvora koja bi mu bila izrečena, mogla da se skрати *de jure*. Po američkom zakonu on može ili da traži reviziju ili da se prijavi za predsjedničko pomilovanje ili preinačenje kazne, a podnosilac predstavke ne tvrdi da uz ovlašćenje za čin milosti ili preinačenje kazne moraju doći ograničenja koja se mogu uporediti sa ograničenjima o kojima je bilo riječi u gorepomenutoj presudi Suda od 9. jula 2013. godine.

Iako podnosilac predstavke osporava tvrdnju da se takva kazna može skratiti, objašnjenja data drugoj strani od starne američkih vlasti pokazuju da je Predsjednik SAD već ranije koristio svoje ovlašćenje da preinači kazne. Stoga, pravni lijek koji je na raspolaganju podnosiocu predstavke u slučaju doživotne zatvorske kazne nije isključen kao mogućnost u praksi.

Nadalje, tvrdnja podnosioca predstavke da je od terorističkih napada 11. septembra 2001. godine nezamislivo da predsjednik SAD da pomilovanje ili da preinači kaznu licu osuđenom za terorizam nije potkrijepljena nikakvim pouzdanim informacijama niti to može biti s obzirom na relativno kratak vremenski period, u poređenju sa doživotnom zatvorskom kaznom, koji je protekao od pomenutog napada i krivičnih sankcija koje su nakon toga izrečene.

Kao ni u predmetu *Babar Ahmad...*, stoga, nije utvrđeno da bi vlasti SAD, u odgovarajućem slučaju, odbile da upotrijebe dostupni mehanizam za skraćanje kazne ako ne bi bilo legitimnog penološkog obrazloženja za nastavak zadržavanja podnosioca predstavke u zatvoru.

Svaka moguća doživotna kazna zatvora koja bi bila izrečena podnosiocu predstavke stoga bi se takođe mogla i *de facto* skratiti.

Zbog toga je nepotrebno utvrditi da li je suprotna strana bila u krivu kada je smatrala da podnosilac predstavke ne bi nužno bio kažnjen doživotnom kaznom zatvora je, jer čak i da je bio kažnjen takvom zatvorskom kaznom, ona ne bi predstavljala povredu člana 3 Konvencije".

37. Što se tiče pritužbe po članu 5 Sporazuma o izručenju između Kraljevine Belgije i Sjedinjenih Američkih Država, člana 4 Protokola br 7

uz Konvenciju i člana 14, stav 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, *Conseil d'Etat* izrazio je sljedeći stav:

"Vlasti SAD traže izručenje podnosioca predstavke po tri stavke optužnice, i to:

- "1) Zavjera da se ubiju državljani SAD van SAD
- 2) zavjera i pokušaj upotrebe oružja za masovno uništenje
- 3) zavjera za pružanje materijalne podrške i resursa stranoj terorističkoj organizaciji
- 4) pružanje materijalne podrške i resursa stranoj terorističkoj organizaciju.

S druge strane, prema navodima vlasti SAD, da bi počinio krivična djela za koja je optužen, podnosilac predstavke i njegova četiri saučesnika izvršili su niz "otvorenih akata", uključujući one za koja su ranije izdata odobrenja za izručenje vlastima SAD, i to: (slijedi lista 28 stavki optužnice).

U Belgiji su optužbe ('u sudskom okrugu Brisel i, povezane optužbe u drugim jurisdikcijama u Kraljevini) protiv podnosioca predstavke sljedeće: (slijedi lista 13 stavki optužnice).

Kada se uporede "otvoreni akti" za koje je dozvoljeno izručenje vlastima SAD sa stavkama optužnice u Belgiji koje su važeće 'u sudskom okrugu Brisel i.... u drugim jurisdikcijama u Kraljevini', konstatuje se da akti za koje je dozvoljeno izručenje SAD vlastima nemaju teritorijalnu vezu sa Kraljevinom Belgijom, jer predstavljaju skup akata koji služe kao sastavni elementi četiri stavke optužnice koje su iznijele vlasti SAD.

Iz spisa predmeta proističe da vlasti SAD traže podnosioca predstavke za niz krivičnih djela zbog kojih on nije "oglašen krivim, osuđen ili oslobođen u državi od koje se traži izručenje i da 'otvoreni akti' predstavljaju mnogo elemenata koje treba da upotrijebe sudski organi SAD da utvrde da li je podnosilac predstavke kriv ili nevin za optužbe koje mu se stavljaju na teret."

C. Određivanje privremene mjere i naredne faze u postupku pred Sudom

14. Dana 6. decembra 2011. godine, datuma obavještanja o ministarskoj uredbi koja se odnosi na zahtjev za izručenje (v. stavove 28 i 33), podnosilac predstavke uložio je zahtjev kod Suda za određivanje privremene mjere po pravilu 39 Poslovnika Suda sa ciljem da se obustavi njegovo izručenje.

15. Istog dana Sud je pristupio zahtjevu podnosioca predstavke i odlučio da odredi da Vlada, u interesu strana i propisnog sprovođenja postupka pred Sudom, ne treba da izruči podnosioca predstavke Sjedinjenim Američkim Državama.

16. Dana 20. decembra 2011. godine, tvrdeći da je privremena mjera određena preuranjeno jer podnosilac predstavke još nije bio u pritvoru čekajući izručenje i da bi takva mjera dovela do situacije koja bi bila štetna za propisno sprovođenje pravde, belgijska je Vlada zahtijevala da se privremena mjera ukine.

17. Dana 11. januara 2012. godine, nakon što je ponovo ispitao predstavku u svjetlu informacija koje su dostavile strane, Sud je, na osnovu tih informacija, odlučio da odbije da ukine privremenu mjeru.

18. Dana 21. maja 20102. godine Vlada je predala drugi zahtjev za ukidanje privremene mjere.

43. U odgovoru, dopisom od 25. maja 2012. godine, Sud je istakao da će zahtjev da se ukine mjera i predavka ponovo biti ispitani kada presuda koju je Sud donio 10. aprila 2012. godine u predmetu *Babar Ahmad i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, citirano ranije u tekstu ove presude, postane pravosnažna.

44. U dopisu od 25. juna 2012. godine Sud je obavijestio strane da je ispitivanje zahtjeva da se ukine privremena mjera odloženo na neodređeno vrijeme zbog zahtjeva da se predmeti *Vinter i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 66069/09) i *Harkins i Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 9146/07 i 32650/07) upute Velikom vijeću.

45. Dana 3. avgusta 2012. godine Sud je obavijestio strane da je odlučeno da se pomenuti predmet *Vinter* uputi Velikom vijeću, a da će se pitanje ukidanja privremene mjere ponovo ispitati kada se donese odluka o zahtjevu za upućivanje pomenutog predmeta *Babar Ahmad i drugi* Velikom Vijeću.

19. Tužena Vlada obaviještena je o predstavci 27. novembra 2012. godine.

20. U svojim napomenama o prihvatljivosti i meritumu predstavke Vlada je, po treći put, tražila da se odmah ukine privremena mjera.

21. U dopisu od 7. januara 2013. godine Sud je odgovorio da će Vlada biti u dogledno vrijeme obaviještena o odluci koju će Sud donijeti o privremenoj mjeri.

22. Dana 15. januara 2013. godine odlučeno je da se privremena mjera zadrži tokom trajanja postupka pred Sudom.

23. U dopisu od 18. juna 2013. godine u odgovoru na četvrti zahtjev Vlade da se ukine privremena mjera, Sud je konstatovao da je privremena mjera zadržana i da će biti na snazi do kraja postupka pred Sudom.

51. Dana 10. jula 2013. godine Sud je obavijestio strane da je ispitivanje predmeta odloženo u očekivanu predstojećeg izricanja presude *Conseil d'Etat* i presude Velikog vijeća u predmetu *Vinter i drugi* (GC) (br. 66069/09, 130/10 i 3896/10, 9. jul 2013. godine).

24. U odgovoru na pitanje Vlade o roku za rješavanje predmeta, Sud ih je 25. septembra 2013. godine obavijestio da će ispitivanje predmeta početi krajem oktobra ili početkom novembra.

25. Dana 18. oktobra 2013. godine Sud je obavijestio strane da vijeće koje je formiramo da ispita predmet ima namjeru da predmet prepusti Velikom vijeću po članu 30 Konvencije.

54. U dopisu od 31. oktobra 2013. godine podnosilac predstavke izrazio je da je saglasan sa ustupanjem predmeta Velikom vijeću. Vlada je s druge

strane, u dopisu od 8. novembra 2013. godine, navela da se protivni prepuštanju predmeta Velikom vijeću.

D. Pritvor u periodu čekanja na izručenje

26. Dana 24. juna 2012. godine, nakon što je odslužio kaznu koja mu je izrečena (v. stav 11. ove presude), podnosilac predstavke stavljen je u pritvor pred izručenje prema članu 3 Zakona o izručenju od 15. marta 1874. godine.

56. Dana 7. juna 2012. godine podnosilac predstavke podnio je prvu predstavku za oslobađanje Regionalnom sudu Nivellesa. Odlukom od 12. juna 2012. godine *chambre du conseil* odbio je predstavku. Odluku je potvrdilo i Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda u Briselu 28. juna 2012. godine.

57. Nakon toga, pošto je u međuvremenu bio prebačen najprije u zatvor u Brižu, a zatim u zatvor u Hasseltu, podnosilac predstavke uložio je drugi zahtjev da bude oslobođen i to 13. avgusta 2012. godine kod Regionalnog suda u Hasseltu. Dana 24. avgusta 2012. godine *chambre du conseil* prihvatio je taj zahtjev. Po žalbi državnog tužioca, presudom od 6. septembra 2012. godine Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda u Antverpu poništilo je tu odluku i odbilo zahtjev.

58. Dana 3. decembra 2012. godine podnosilac predstavke uložio je treći zahtjev za puštanje na slobodu. Nalogom od 14. decembra 2012. godine *chambre du conseil* Regionalnog suda u Hasseltu proglasilo je zahtjev neosnovanim. Podnosilac predstavke žalio se Odjeljenju za optužnice Apelacionog suda u Antverpu, koji je potvrdio gorepomenutu odluku presudom od 10. januara 2013. godine.

59. U januaru 2013. godine, nakon što je u međuvremenu prebačen u zatvor u Monsu, podnosilac predstavke uložio je četvrti zahtjev za puštanje na slobodu, koji je *chambre du conseil* Regionalnog suda u Monsu proglasio neosnovanim 4. februara 2013. godine, a nakon toga je to 21. februara 2013. godine učinilo i Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda u Monsu.

60. Dana 23. avgusta 2013. godine, nakon što je u međuvremenu prebačen u zatvor u mjestu Ittre, podnosilac predstavke uložio je peti zahtjev za puštanje na slobodu. Taj zahtjev je 28. avgusta 2013. godine odbacio *chambre du conseil* Okružnog suda Nivellesa, a zatim i Odjeljenje za optužnice Apelacionog suda u Briselu dana 12. septembra 2013. godine.

27. U međuvremenu, dana 5. septembra 2013. godine podnosilac predstavke napustio je zatvor u mjestu Ittre i otišao u zatvor u Brižu nakon što je dobio datum za vjenčanje sa belgijskom državljankom sa kojom je imao dvoje djece.

E. Izručenje podnosioca predstavke

63. Dana 3. oktobra 2013. godine podnosilac predstavke obaviješten je da ga premiještaju iz zatvora u Brižu u zatvor u mjestu Ittre. Zapravo je on odveden na vojni aerodrom Melsbroek gdje su ga čekali agenti Saveznog biroa za istrage (FBI). U 11.30 časova on je izručen Sjedinjenim Američkim Državama.

28. Ministar pravde je u 13.30 časova dao saopštenje za javnost o odlasku podnosioca predstavke.

64. U 15 časova advokat podnosioca predstavke podnio je visoko urgentni *ex parte* zahtjev Predsjedniku Regionalnog suda u Briselu. Odlukom koja je izrečena u 18.30 časova konstatovalo se da je država Belgija obavezna da poštuje privremenu mjeru koju izrekne Sud, i naložena je "zabrana ili obustava izručenja podnosioca predstavke, kolikogod je to moguće", uz zapriječenu kaznu od 5.000 EUR (pet hiljada eura). Sud nije obavješten da je bilo žalbi na ovaj nalog.

F. Pritvor podnosioca predstavke u SAD

65. U SAD podnosilac predstavke odmah je stavljen u pritvor. Dana 7. oktobra 2013. godine, uz pomoć advokata koji mu je bio zvanično dodijeljen, izveden je pred Okružni sud Okruga Kolumbija da bi mu se iznižele optužbe koje mu se stavljaju na teret.

66. Podnosilac predstavke trenutno se nalazi u regionalnom zatvoru Rappahannock u Stafordu (Vridžinija). Dana 1. novembra 2013. godine u dopisu koji su zatvorske vlasti poslale belgijskim vlastima navodi se da je podnosilac predstavke u pritvoru u istim uslovima kao i drugi zatvorenici.

67. Prema elektronskoj poruci od 6. novembra 2013. godine koju je američki advokat podnosioca predstavke poslala njegovm zastupniku pred Sudom, podnosilac predstavke imao je dozvolu da sa spoljašnjim svijetom komunicira putem pošte, ali svu prepisku je prije toga prevodila i čitala Vlada SAD. Takođe mu je bilo dozvoljeno da ima telefonski kontakt sa nekim članovima porodice, uz uslov da je na raspolaganju prevodilac. Bliski rođaci su ga mogli posjetiti ako dobiju vizu za ulazak u SAD.

68. Podnosioca predstavke posjetila je njegova advokatica koja je u elektronskoj poruci koju je poslala članu porodice podnosioca predstavke 7. decembra 2013. godine navela da je podnosilac predstavke smješten u samicu. Ona je izrazila zabrinutost za njegovo duševno stanje.

...

PRAVO

I. NAVODNE POVREDE ČLANA 3 KONVENCIJE U VEZI SA IZRUČENJEM PODNOSIOCA PREDSTAVKE

84. Prema navodima podnosioca predstavke, belgijske vlasti su svojom odlukom da ga predaju Sjedinjenim Američkim Državama povrijedile član 3 Konvencije koji glasi:

"Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju."

...

B. Meritum

1. *Podnesci strana*

a) Podnosilac predstavke

94. Podnosilac predstavke naveo je da ga je izručenje Sjedinjenim Američkim Državama izložilo riziku da se prema njemu postupa suprotno članu 3 Konvencije. On je tvrdio da je za krivična djela A i B, na osnovu kojih je dozvoljeno njegovo izručenje, predviđena maksimalna doživotna kazna zatvora bez mogućnosti skraćivanja *de facto* i da ako bude osuđen neće imati nikakvih izgleda da ikada bude oslobođen.

95. Podnosilac predstavke zaključio je da *de facto* nije moguće skratiti doživotne kazne na osnovu činjeničnih podataka izloženih u diplomatskim notama od 11. novembra 2009. godine i 10. avgusta 2010. godine. Istakao je da su se vlasti SAD pozvale samo na jedan slučaj preinačenja kazne u vezi sa teškim djelima povezanim sa nacionalnom bezbjednošću, i navele da nemaju saznanja da je bilo predsjedničkih pomilovanja ili preinačenja kazne u slučaju osuđujućih presuda za teroristička djela kao što su djela za koja je bio optužen podnosilac predstavke. U vezi sa tim, primjer čina milosti Predsjednika Klintona iz 1999. godine nije bio relevantan. Taj primjer treba sagledati u kontekstu koji nema ništa zajedničko sa situacijom nakon 11. septembra 2001. godine, kada je pokrenut pravi rat na takozvani "islamom inspirisani" terorizam; a to je bio kontekst u kome je krivično gonjen podnosilac predstavke.

96. Podnosilac predstavke takođe je smatrao da izvori koje je koristila Vlada da pokaže suprotno treba da se uzimaju sa oprezom. Vlada nije istakla da je u vrijeme citiranih studija na čelu nevladine organizacije "Ljudska prava na prvom mjestu" (*Human Rights First*) bilo lice koje je kasnije postavljeno na funkciju u izvršnoj vlasti SAD. Podnosilac predstavke takođe je stavljao pod znak pitanja i kvalitet dostavljenih informacija. Smatrao je da je veoma čudno da problem uslova pritvora za

lica koja se krivično gone za terorizam biva potpuno zanemaren uprkos činjenici da je to pitanje od centralnog značaja za bojazni Suda u pomenutom predmetu *Babar Ahmad i drugi*. Zapravo, nevladina organizacija "Cage Prisoners", koja je pomagala muslimanima koje su u zatvoru pod optužbama za terorizam držale SAD, sprovela je istragu koja je pokazala da ti su zatvorenici izloženi veoma strogim uslovima lišenja slobode i politici diskriminacije u zatvoru, da ih muče da bi izvukli priznanje i da im se određuju nesrazmjerne i nepravično duge zatvorske kazne, itd.

97. Podnosilac predstavke dostavio je drugačije tumačenje statističkih podataka koje je navela Vlada. Istakao je da prosječna dužina zatvorske kazne od 8,4 godine ne uključuje doživotne kazne zatvora i ne uzima u obzir period lišenja slobode koji su odslužili osuđeni zatvorenici koji su ili bili pušteni na slobodu u vrijeme suđenja ili su bili na uslovnoj slobodi. Prikazane studije takođe ne obuhvataju lica uhapšena tokom referentnog perioda kojima nije suđeno. Nadalje, Ministarstvo pravde SAD dostavilo je drugačije podatke: od 403 lica kojima je već suđeno između 11. septembra 2001. godine i 18. marta 2010. godine, trideset i jedno lice još nije bilo osuđeno, dvanaest je dobilo doživotne kazne zatvora, a pet ih je bilo osuđeno na šezdeset ili više godina zatvora. Podnosilac predstavke citirao je predmet Richarda Reida, čije je ime pomenuto u nekoliko prilika u krivičnom dosijeu koji je vodio do osuđujuće presude podnosioca predstavke u Belgiji, kao i tokom postupka izručenja. Richard Reid osuđen je 2003. godine na doživotnu kaznu zatvora po istoj optužbi kao što je tačka optužnice B koja se stavlja na teret podnosiocu predstavke, za planiranje da uništi vazduhoplov tokom leta putem eksploziva sakrivenog u cipelama.

98. Podnosilac predstavke tvrdio je da njegov predmet ne može da se uporedi sa predmetom podnosioca predstavke u pomenutom predmetu *Babar Ahmad i drugi*, jer su njega već belgijski sudovi osudili na maksimalnu kaznu koja se mogla izreći u Belgiji u vrijeme kada su mu činjenice stavljene na teret i da on nije koristio nikakve olakšavajuće okolnosti.

99. I na kraju, podnosilac predstavke tvrdio je da je jedina njegova "nada da će biti pušten" ležala u izgledima da će imati uspjeha sa zahtjevom za predsjedničko pomilovanje ili prinačenje kazne, što *de facto* nije postojalo nakon 11 septembra. Ta mogućnost, koja je ležala u rukama visokog zvaničnika koji nije imao nadzor nad pravosuđem, ne samo da nije imala nimalo sličnosti sa bilo kakvom garancijom, već je bila i potpuno ne-sudska. Ona je bila podložna javnom mnjenju koje se mijenjalo, a nije bila bazirana ni na kakvim unaprijed definisanim minimalnim kriterijumima. Stoga je bila dijametralno suprotna tome da bude koherentna i predvidiva što je kao uslov postavljeno u pomenutoj presudi *Vinter i drugi*.

b) Vlada

100. Kao stvar koju treba uzeti u obzir prije svega ostalog, Vlada je navela da prema pristupu Suda u pomenutim predmetima *Harkins i Edwards* i *Babar Ahmad i drugi*, pitanje doživotne kazne zatvora treba analizirati u odnosu na kontekst izručenja i da treba imati na umu da je izručenje podnosioca predstavke traženo isključivo za svrhe krivičnog gonjenja pred sudovima SAD i da nije bilo nikakve sigurnosti da će podnositelj predstavke biti proglašen krivim za optužbe koje mu se stavljaju na teret.

101. Trebalo je takođe uzeti u obzir činjenicu da su, čak i da su prisutni svi elementi krivičnog djela izloženi u stavkama A i B (v. stav 13 ove presude), za koja je podnositelj podlijebao doživotnoj kazni zatvora (v. stav 15 ove presude), vlasti SAD dale garancije da je ta kazna diskreciono pravo suda i da sud koji se bavi predmetom nije obavezan da izrekne maksimalnu kaznu predviđenu zakonom. Nadalje, i da se izrekne doživotna kazna zatvora, postojali su neposredni i posredni pravni lijekovi protiv osuđujuće presude i protiv kazne, mogućnost da se traži revizija osuđujuće presude i sredstva za skraćenje kazne. I sve to uz garancije koje su pružile vlasti SAD da će se podnosiocu predstavke suditi u redovnim sudovima, da će boraviti samo u civilnom zatvoru i da ni na koji način neće biti izložen smrtnoj kazni.

102. Vlada je navela da nije bilo razloga da se sumnja u date garancije. Belgija je bila obavezana ugovorom o izručenju sa SAD od 1901. godine i nikada nije doživjela ni u jednom slučaju da SAD nisu poštovale obaveze izvedene iz datih diplomatskih garancija.

103. U svakom slučaju, prema mišljenju Vlade, svaki stvarni rizik da će podnositelj predstavke kasnije biti osuđen na maksimalnu kaznu predviđenu za krivična djela iz stavki optužnice A i B bio je ograničen, kako potvrđuju i podaci koji su izloženi u izvještajima nevladine organizacije "Ljudska prava na prvom mjestu" (*Human Rights First*) potkrijepljeni statističkim podacima Ministarstva pravde SAD za djela terorizma (v. stav 29. ove presude). Te publikacije jasno su pokazale da se u svim slučajevima gdje je bila izrečena doživotna kazna zatvora radilo o mnogo težim djelima od djela koja su se stavljala na teret podnosiocu predstavke. Primjer Richarda Reida koji je naveo podnositelj predstavke (v. stav 97 ove presude) ulazio je u istu kategoriju jer je Reid bio uhapšen dok je realizovao svoj plan. U drugim predmetima lica koja su bila osumnjčena za krivična djela kao što su djela izložena u stavkama optužnice A i/ili B podnosioca predstavke nisu osuđena na najveću kaznu koja je predviđena u pravu SAD.

104. Što se tiče pitanja da li doživotna kazna koja je mogla biti izrečena podnosiocu predstavke za krivična djela izložena u stavkama optužnice A i B zadovoljava "test" koji je Sud postavio u pomenutom predmetu *Kafkaris* i da li se mogla skratiti *de jure* i *de facto*, Vlada je pozvala Sud da usvoji

pristup isti kao u pomenutim predmetima *Babar Ahmad i drugi* i *Harkins i Edwards*.

105. Ako se pretpostavi da je pitanje srazmjernosti relevantno u ovom predmetu uprkos činjenici da je izručenje podnosioca predstavke traženo samo za svrhe krivičnog gonjenja, prije svega treba istaći da s obzirom na težinu optužbi koje mu se stavljaju na teret kazne koje je mogao dobiti nisu očigledno nesrazmjerne. Jedino pitanje koje se tu postavlja jeste da li je, bez obzira na činjenicu što mu je mogla biti izrečena doživotna kazna zatvora, on mogao da se smatra licem koje je imalo izgleda da bude pušteno na slobodu.

106. Prva činjenica koju treba konstatovati, ona koju je podnosilac predstavke priznao pred *Conseil d'Etat*, bila je da u svjetlu pravnih mogućnosti da se dobije preinačenje kazne ili pomilovanje od predsjednika u SAD kako je opisano u diplomatskoj noti od 10. avgusta 2010. godine, doživotna kazna zatvora jeste mogla da bude skraćena.

107. Drugo, utvrđeno je da su zaista data i skraćanja kazne i pomilovanja od strane predsjednika u nekoliko prilika i da je takođe i doživotna kazna mogla *de facto* da bude skraćena. Vlada je dostavila statističke podatke o pomilovanjima i skraćenjima kazne koja su data od 1990. godine i koja se mogu pronaći i na internet stranicama Minsitarstva pravde SAD. Vlada je navela da su svi američki predsjednici do tada koristili svoje pravo da preinačuju zatvorske kazne i/ili da daju pomilovanja. Predsjednik Džordž Buš (George Bush) to je učinio 2008. godine u slučaju lica koje je bilo osuđeno na doživotnu kaznu zatvora bez mogućnosti uslovnog otpusta za trgovinu narkoticima. Te mjere su takođe sprovedene za lica osuđena za krivična djela protiv nacionalne bezbjednosti, kao u slučaju članova organizacije FALN koji su pomenule vlasti SAD u svojoj diplomatskoj noti od 10. avgusta 2010. godine.

108. Ni ako se uzme u obzir činjenica da nije bilo skraćanja kazni niti pomilovanja od strane predsjednika za lica osuđena na doživotnu kaznu zatvora za teroristička djela povezana sa Al Kaidom, ne može se izvući drugačiji zaključak. Treba uzeti isti pristup kao u predmetu *Iorgov protiv Bugarske* (br. 2) (br. 36295/02, 2. septembar 2010): pošto su sve kazne koje su organi SAD izrekli za ta djela bile nove, lica koja su tako osuđena nisu još ni podnosila zahtjev za pomilovanje od strane predsjednika. Oni nisu ispunjavali uslove za takvu mjeru sve dok ne odsluže dio svoje zatvorske kazne. To što nije bilo pomilovanja za takva krivična djela nije stoga moglo da potkrijepi zaključak da sistem pomilovanja ne funkcioniše. Ako se pretpostavi da će biti osuđen, kada bude odslužio dio svoje kazne podnosilac predstavke može, u odgovarajuće vrijeme i u skladu sa pravom SAD, da se obrati predsjedniku za pomilovanje ili preinačenje kazne. Nekoliko faktora ili promjena u situaciji mogu da budu presudni za ili protiv takve mjere, i u ovoj je fazi nemoguće špekulisati o tome da li bi podnosilac predstavke mogao biti pušten na slobodu ili kada.

109. Vlada je takođe navela da sistem SAD ispunjava uslove koje je sud precizirao u gorepomenutoj presudi u predmetu *Vinter i drugi*, koji su se, kako su oni naglasili, odnosili na obavezne doživotne kazne zatvora, a ne na diskrecione kako je slučaj u ovom predmetu. Pomilovanje predsjednika poznata je mjera koja je stoga predvidiva po zakonu i odgovarajuća mjera - dovoljno široka da obezbijedi određene pravne izgleda za puštanje na slobodu za zatvorenike koji su služili doživotne zatvorske kazne. Ipak, takođe je važno konstatovati da se sistem SAD razlikuje od sistema Ujedinjenog Kraljevstva. Za razliku od situacije u UK, lice osuđeno u SAD moglo se prijaviti za pomilovanje ili preinačenje kazne u bilo kom trenutku. Trajanje ili priroda kazne nisu pri tome bili relevantni. Osuđeno lice moglo je predati i neograničeni broj takvih zahtijeva. Postupak je iziskivao prethodnu ocjenu Zastupnika za pomilovanja koji je djelovao u okviru Ministarstva pravde i koji je davao neobavezujuće mišljenje predsjedniku nakon što bi uzeo u obzir okolnosti krivičnog djela i karakter podnosioca predstavke.

2. Ocjena Suda

85. Navodna povreda sastojala se u tome što je izručenjem u SAD, podnosilac predstavke bio izložen riziku da mu se izrekne doživotna kazna zatvora bez uslovnog otpusta i bez mogućnosti skraćanja, čime su se prekršili uslovi propisani članom 3 Konvencije.

111. Sud će početi analizu stvari koja je pred njim nizom opštih napomena o stanju njegove sudske prakse o članu 3, u odnosu najprije na doživotne kazne zatvora, a zatim će preći na udaljenje stranaca sa svoje nacionalne teritorije. Sud se nakon toga bavi pitanjem primjene principa o doživotnoj kazni zatvora na konkretnu situaciju podnosioca predstavke koji je izručen.

a) Princip primjenjiv na doživotnu kaznu zatvora

112. U sudskoj praksi Suda dobro je utvrđeno da izricanje doživotne kazne zatvora odraslim počiniocima krivičnih djela nije samo po sebi zabranjeno niti nespojivo sa članom 3 ili bilo kojim drugim članom Konvencije (v. *Kafkaris*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 97, i tu citirani izvori), uz uslov da nije grubo nesrazmjerno (v. *Vinter i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 88 i 89). Sud je, međutim, zauzeo stav da izricanje kazne bez mogućnosti skraćanja odraslom licu može da bude problem po članu 3 (v. *Kafkaris*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 97).

113. Ovaj drugi princip daje povoda za još dva. Prije svega, član 3 ne sprečava da se u praksi u cijelosti služe doživotne kazne zatvora. Ono što član 3 zabranjuje jeste da doživotna kazna zatvora bude bez mogućnosti skraćanja *de jure* i *de facto*. Drugo, u određivanju da li doživotna kazna zatvora može u nekom datom predmetu da se smatra kaznom bez

moгуćnosti skraćenja, Sud želi da utvrdi da li se može reći da osobe kojima je izrečena doživotna kazna zatvora uopšte imaju izgleda da budu puštene na slobodu. Kada domaće pravo daje mogućnost revizije doživotne kazne zatvora sa ciljem da se ona preinači u neku drugu kaznu, skрати, prekine ili da se zatvoreniku da uslovni otpust, to je dovoljno da se ispune uslovi člana (v. *Kafkaris*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 98, i tu citirani izvori).

114. Donedavno je Sud smatrao da je sama mogućnost da se koriguje doživotna kazna zatvora dovoljna da se ispune uslovi člana 3. Tako je Sud odlučivao da je mogućnost ranijeg puštanja na slobodu, čak i ako je takva odluka bila stvar diskrecionog prava šefa države (v. *Kafkaris*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 103) ili nada da će se predsjednik odlučiti na čin milosti u formi pomilovanja ili preinačenja kazne (v. *Iorgov protiv Bugarske* (br. 2), br. 36295/02, stavovi 51 do 60, 2. septembar 2010. godine) dovoljna da se utvrdi da takva mogućnost postoji.

115. U predmetu *Vinter i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, Sud je ponovo ispitao problem kako utvrditi da li, u datom predmetu, može da se smatra da je postojala mogućnost skraćenja doživotne kazne zatvora. Sud je razmatrao ovo pitanje u svjetlu toga da je svrha kazne prevencija i rehabilitacija (stavovi 112 do 118). Što se tiče principa koji je već postavljen u presudi u predmetu *Kafkaris*, Sud je istakao da da bi se moglo smatrati da postoji mogućnost skraćenja doživotne kazne zatvora, kazna treba da podliježe reviziji koja omogućava domaćim vlastima da razmotre da li je u životu zatvorenika bilo kakvih promjena koje su bile toliko značajne, i da li je napravljen takav napredak ka rehabilitaciji tokom služenja zatvorske kazne, da nastavak lišenja slobode više ne može da se opravda legitimnim penološkim razlozima (stav 119). Nadalje, Sud je po prvi put objasnio da zatvorenik koji je osuđen na to da služi zatvorsku kaznu čitav život ima pravo da zna, na početku kazne, šta mora da radi da bi se razmotrilo njegovo puštanje na slobodu i pod kojim uslovima, uključujući i kada će doći do revizije njegove kazne ili kada je on može tražiti. Zbog toga, kada domaće pravo ne obezbjeđuje nikakav mehanizam ili mogućnost revizije doživotne zatvorske kazne, nespojivost sa članom 3 po tom osnovu javlja se već u trenutku izricanja doživotne kazne zatvora a ne kasnije tokom boravka u zatvoru (stav 122).

b) Principi koji se primjenjuju na udaljenje stranaca

116. Po dobro utvrđenoj sudskoj praksi zaštita od postupanja koje je zabranjeno po članu 3 je apsolutna. Zbog toga izručenje koje izvrši Strana ugovornica može da izazove probleme po ovoj odredbi i da dovede do odgovornosti po Konvenciji države koja je izvršila izručenje, ako postoje ozbiljni osnovi da se vjeruje da bi lice, ako bi bilo izručeno zemlji koja traži njegovo izručenje bilo izloženo stvarnom riziku da će biti podvrgnuto postupanju koje je suprotno članu 3 (v. *Soering protiv Ujedinjenog*

Kraljevstva, 7. jul 1989. godine, stav 88, Serija A br. 161). Činjenica da je zlostavljanje počinila država koja nije potpisnica Konvencije je nerelevantno (v. *Saadi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 138). U takvim slučajevima član 3 podrazumijeva obavezu da se predmetno lice ne udalji u predmetnu državu, čak i ako je to država koja nije potpisnica Konvencije. Sud ne pravi razliku u smislu pravnog osnova za udaljenje; on usvaja isti pristup i u slučajevima protjerivanja i u slučajevima izručenja (v. *Edwards i Harkins*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 120 i *Babar Ahmad i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 168).

117. Nadalje, Sud ističe da je izričito svjestan teškoća sa kojima se suočavaju države u zaštiti svog stanovništva protiv terorističkog nasilja, koje, samo po sebi, predstavlja ozbiljnu prijetnju za ljudska prava. Zato je Sud oprezan da ne bi potcijenio nivo opasnosti koji terorizam predstavlja i prijetnju koju postavlja pred društvo (v. *Othman (Abu Qatada) protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 8139/09, stav 183, ECHR 2012, i tu citirani izvori). Sud smatra da je legitimno, s obzirom na takvu opasnost, da Strane ugovornice zauzmu čvrst stav protiv lica koja doprinose terorističkim aktima (*ibid*). I na kraju, Sud ne gubi iz vida temeljnu svrhu izručenja, koja je da se spriječe odbjegli počinioci krivičnih djela da izbjegnu pravdu, niti korisnu svrhu koju izručenje ima za sve države u kontekstu gdje kriminal poprima veće međunarodne razmjere (v. *Soering*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 86).

118. Međutim, nijedan od ovih faktora nije imao uticaja na apsolutnu prirodu člana 3. Kako je Sud potvrdio u nekoliko navrata, nema izuzetaka od ovog pravila. Taj princip je zbog toga morao da se potvrdi u mnogo prilika od presude u predmetu *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (15. novembar 1996, stavovi 80 i 81, Izvještaji o presudama i odlukama 1996-V), kako bi se postiglo da ne bude moguće da aktivnosti predmetnog pojedinca, kolikogod bile nepoželjne ili opasne, budu od suštinskog značaja ili da se rizik od toga da će doći do zlostavljanja odmjerava u odnosu na razloge izložene za protjerivanje da bi se odredilo da li je uključena odgovornost države po članu 3 (v. *Saadi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 138; v. takođe *Daoudi protiv Francuske*, br. 19576/08, stav 64, 3. decembar 2009. i *M.S. protiv Belgije*, br. 50012/08, stavovi 126 i 127, 31. januar 2012).

119. Da bi se utvrdila ta odgovornost, Sud mora neizbježno da cijeni situaciju u traženoj zemlji u smislu uslova člana 3. To, međutim, ne uključuje i to da se od Konvencije pravi instrument kojim će se regulisati djelovanja država koje nisu strane Konvencije ili iziskivati od država potpisnica konvencije da takve standarde uvode državama koje to nisu (v. *Soering*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 86, i *Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (GC), br. 55721/07, stav 141, ECHR 2011). Što se tiče bilo kakve odgovornosti koja postoji ili se može steći po Konvenciji, nju stiče Strana ugovornica koja je izručila lice jer je preduzela radnju koja

ima za direktnu posljedicu da se lice izloži zabranjenom zlostavljanju (v. *Soering*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 91, *Mamatkulov i Askarov protiv Turske* [GC], br. 46827/99 i 46951/99, stav 67, ECHR 2005-I; i *Saadi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 126).

86. Ako je vjerovatno da će izručenje u državi koja ga je tražila imati posljedice koje nisu u skladu sa članom 3 Konvencije, Strana ugovornica ne smije izvršiti izručenje. Radi se o tome da se mora obezbijediti djelotvornost garancija datih članom 3 u svjetlu ozbiljne i nepopravljive prirode navodnih patnji od kojih postoji rizik (v. *Soering*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 90).

c) Primjena gore navedenih principa na ovaj konkretni predmet

121. Sud konstatuje da je podnosilac predstavke izručen Sjedinjenim Američkim Državama gdje se krivično goni po optužbama vezanim za akte terorizma inspirisane Al Kaidom, i da ako bude oglašen krivim i osuđen za neka od tih krivičnih djela on podliježe maksimalnoj diskrecionoj doživotnoj kazni zatvora. Kazna je diskreciona u smislu da sudija može da izrekne i lakšu kaznu, uz mogućnost izricanja kazne u trajanju od određenog broja godina.

122. Pitanje koje Sud treba da riješi jeste da li, s obzirom na rizike koje nosi, izručenje podnosioca predstavke predstavlja povredu člana 3 Konvencije. Sud se nekoliko puta u prošlosti bavio pitanjem rizika doživotnih zatvorskih kazni. U svakom predmetu Sud je pokušao da utvrdi, na osnovu diplomatskih garancija koje je dala država koja je tražila izručenje, da je li izručenje zaista izlagalo lica čije se izručenje traži takvom riziku, i ako jeste, da li se doživotna kazna mogla skratiti tako da oni imaju nadu da će biti pušteni na slobodu (v. među ostalim izvorima, *Nivette protiv Francuske* (dec.), br. 44190/98, ECHR 2001-VII; *Einhorn protiv Francuske* (dec.), br. 71555/01, ECHR 2001-XI; *Salem protiv Portugala* (dec.), br. 26844/04, 9. maj 2006; *Olaechea Cahuas protiv Španije*, br. 24668/03, ECHR 2006-X; i *Schuchter protiv Italije*, (dec.), br. 68476/10, 11. oktobar 2011).

123. Ovo se pitanje još jednom pojavilo u predmetima *Harkins i Edwards* i *Babar Ahmad i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude. Većini podnosilaca predstavki u ovim predmetima prijećeno je izručenjem iz Ujedinjenog Kraljevstva u SAD, gdje im se spremalo krivično gonjenje za krivična djela vezana za akte terorizma inspirisane Al Kaidom i, u slučaju osuđujuće presude podlijegali su obaveznim ili diskrecionim doživotnim zatvorskim kaznama.

124. Nadovezujući se na svoju sudsku praksu o doživotnim zatvorskim kaznama u domaćem sistemu iznesenoj u presudi u predmetu *Kafkaris* (v. stavove 112 do 114 ove presude), Sud je izrazio stav da, ukoliko nije riječ o gruboj nesrazmjernosti, diskreciona doživotna kazna zatvora bez uslovnog otpusta predstavlja problem po članu 3 ako se može pokazati da se

nastavljeno držanje podnosioca predstavke u zatvoru više ne može opravdati nikakvim legitimnim penološkim razlozima, i da za tu kaznu ne postoji mogućnost skraćanja ni *de facto* ni *de jure* (v. *Harkins i Edwards*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 135 i *Babar Ahmad i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 241 i 242).

125. Sud je kasnije zauzeo stav da podnosioci predstavki, koji nisu bili osuđeni, a još manje su počeli da služe bilo kakvu kaznu koja bi bila izrečena usljed osuđujuće presude, nisu pokazali da u slučaju izručenja njihovo zatvaranje u SAD ne bi služilo nikakvoj legitimnoj penološkoj svrsi. Sud je smatrao da je još manje sigurno da bi, ako do te tačke ikada dođe, vlasti SAD odbile da upotrijebe dostupne mehanizme za skraćanje njihovih kazni (v. *Harkins i Edwards*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 140 i 142, i *Babar Ahmad i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 130, 131 i 243). Sud je zaključio da rizik od izricanja doživotnih kazni zatvora ne predstavlja prepreku za izručenje podnosilaca predstavke.

126. U ovom konkretnom predmetu Sud konstatuje da je prije izručenja podnosilac predstavke bio u situaciji koja je bila veoma slična situaciji podnosilaca predstavke u predmetu *Babar Ahmad i drugi*.

127. U skladu sa pristupom koji je usvojio u tom predmetu, Sud smatra da zbog težine terorističkih krivičnih djela za koja se podnosilac predstavke tereti i činjenice da kazna može da se izrekne samo nakon što je sud koji je sudio podnosiocu predstavke uzeo u obzir sve relevantne olakšavajuće i otežavajuće faktore, diskreciona doživotna kazna zatvora ne bi bila grubo nesrazmjerna (v. *Babar Ahmad i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 243).

87. Tužena Vlada u suštini je tvrdila da u cilju utvrđivanja da li je ova kazna u skladu sa članom 3 Konvencije u kontekstu izručenja, na ovaj predmet mora da se primijeni "test" koji je Sud primijenio u predmetima *Harkins i Edwards* i *Babar Ahmad i drugi* i da nema opravdanja u ovom predmetu da se taj "test" ne uradi na osnovu novije sudske prakse ustanovljene u presudi u predmetu *Vinter i drugi*.

129. Prema mišljenju Vlade, mora se uzeti u obzir činjenica da je podnosilac predstavke bio izručen isključivo za svrhe krivičnog gonjenja, da još uvijek nije bio osuđen i da je stoga nemoguće, prije krivičnog gonjenja, utvrditi da li će ikada doći do tačke u kojoj njegovo držanje u zatvoru više neće služiti nikakvoj penološkoj svrsi, ili špekulisati o načinu na koji bi, u tom konkretnom momentu vlasti SAD implementirale dostupne mehanizme. Po mišljenju Vlade, činjenica da je Sud, u predmetu *Vinter i drugi* (stav 122) zauzeo stav da je trenutak od kojeg se počinje utvrđivati usaglašenost sa članom 3 Konvencije zapravo datum izricanja doživotne kazne zatvora, nije relevantna u ovom konkretnom predmetu jer podnosilac predstavke još uvijek nije bio osuđen.

130. Sud smatra da mora odbaciti ovaj argument jer on zapravo eliminiše preventivnu svrhu člana 3 Konvencije u pitanjima udaljenja stranaca, a to je da se spriječi da predmetna lica zapravo pretrpe kaznu ili postupanje na nivou težine koja se zabranjuje tom odredbom. Sud ponovo ističe da član 3 propisuje da strane ugovornice moraju spriječiti da se primijeni takvo postupanje ili da se izvrši takva kazna (v. stav 120 ove presude). Nadalje, Sud smatra, kao što je bio slučaj i u svim predmetima izručenja od predmeta *Soering*, da mora da cijeni rizik kojem je izložen podnosilac predstavke po članu 3 *ex ante* - odnosno, u ovom konkretnom predmetu, prije njegove moguće osuđujuće presude u SAD - a ne *ex post facto*, kako to predlaže Vlada.

88. Zadatak Suda je da obezbijedi da izručenje podnosioca predstavke bude u skladu sa članom 3 i da stoga razmotri da li diskreciona doživotna kazna zatvora kojoj podliježe podnosilac predstavke ispunjava kriterijume koje je on utvrdio u svojoj sudskoj praksi po tom pitanju (v. stavove 112 do 115 ove presude).

132. U vezi sa tim Vlada je potvrdila da sistem SAD ispunjava oba uslova koja je Sud izložio u svojoj presudi u predmetu *Kafkaris* i nove kriterijume koje je Sud postavio u presudi u predmetu *Vinter i drugi*. Vlada je navela da je postojala *de jure* mogućnost skraćanja doživotne kazne zatvora koja je mogla biti izrečena podnosiocu predstavke, jer bi on bio u mogućnosti po Ustavu SAD da se obrati predsjedniku za pomilovanje ili preinačenje kazne. On je mogao da preda takav zahtjev u svakom trenutku nakon što osuđujuća presuda postane pravosnažna i mogao ga je predavati kolikogod puta je želio. Njegov zahtjev bi razmotrio Zastupnik za pomilovanja, koji bi dao svoje neobavezujuće mišljenje o tome predsjedniku. Osnovi po kojima je podnosilac predstavke mogao da dobije pomilovanje bili su, po mišljenju Vlade, dovoljno široki i u svakom slučaju širi od onih koji se koriste u Ujedinjenom Kraljevstvu, kako je ocijenjeno u presudi u predmetu *Vinter i drugi*. Postojala je i *de facto* mogućnost skraćanja diskrecione doživotne kazne zatvora. Vlada je dala diplomatske garancije i statističke podatke koje su dostavile vlasti SAD pokazujući da su svi predsjednici SAD upotrijebili svoja ovlašćenja da daju pomilovanje i/ili preinače kazne i da su ranije davali takve olakšice licima osuđenim na doživotnu kaznu zatvora ili na kaznu zatvora zbog krivičnih djela vezanih za nacionalnu bezbjednost.

133. Podnosilac predstavke tvrdio je da je jedina njegova "nada da će biti pušten" ležala u izgledima da će imati uspjeha sa zahtjevom za predsjedničko pomilovanje ili preinačenje kazne, što zbog posljedica terorističkih napada 11. septembra 2001. godine *de facto* nije postojalo. Ova mogućnost, koja je bila potpuno prepuštena diskrecionoj odluci izvršnog funkcionera, nije bila garancija i nije se zasnivala ni na jednom unaprijed definisanom kriterijumu. S obzirom na to, nije se moglo smatrati da postoji *de jure* i *de facto* mogućnost skraćanja diskrecione doživotne kazne zatvora

koja je mogla biti izrečena podnosiocu predstavke, u smislu presude Suda u predmetu *Vinter i drugi*.

134. Sud razumije odredbe američkih zakona pomenute u diplomatskoj noti od 10. avgusta 2010. godine koju su dostavile vlasti SAD kao da ne predviđaju moguće puštanje na uslovni otpust u slučaju doživotne kazne zatvora, bilo obavezne bilo diskrecione, ali zaključuje da ima nekoliko mogućnosti da se takva kazna skрати. Kazna se može skratiti na osnovu značajne saradnje zatvorenika u istrazi u njegovom predmetu i u krivičnom gonjenju jednog ili više trećih lica. Takođe se može skratiti iz urgentnih humanitarnih razloga. Nadalje, po Ustavu SAD zatvorenici mogu da se obrate predsjedniku za preinačenje kazne ili za pomilovanje (v. stavove 27 i 79 do 83 ove presude).

135. Sud dalje konstatuje da uprkos izričitom uslovu propisanom 10. juna 2010. godine od strane Odjeljenja za optužnice Apelacionog suda u Briselu u njihovom mišljenju o izručenju podnosioca predstavke (v. stav 26 ove presude), vlasti SAD ni u jednom trenutku nisu dale garancije da će podnosilac predstavke biti pošteđen izricanja doživotne kazne zatvora ili da će, ukoliko takva kazna bude izrečena, uz nju biti vezano skraćenje ili preinačenje kazne (v. za razliku od ovog predmeta, predmet *Olaechea Cahuas*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 43 i *Rushing protiv Holandije* (dec.), br. 3325/10, stav 26, 27. novembar 2012). Stoga Sud ne mora da u ovom predmetu da utvrdi da li su garancije koje su dale vlasti koje su tražile izručenje dovoljne, u smislu sadržaja, da bi garantovale da je podnosilac predstavke zaštićen od rizika da mu se izrekne kazna koja nije u skladu sa članom 3 Konvencije. Sud smatra da su, u svakom slučaju, obrazloženja vlasti SAD koja se odnose na odmjerenje kazni i njihovo pozivanje na primjenjive odredbe zakonodavstva SAD o skraćanju kazne i pomilovanju koje daje predsjednik veoma uopštene i nejasne i da se ne mogu smatrati dovoljno preciznima (v. *Othman (Abu Qatada)*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 189).

89. Sud sada dolazi do centralnog pitanja u ovom predmetu, koje obuhvata utvrđivanje da li, pored i uz date garancije, odredbe zakona i drugih propisa SAD kojima se uređuju mogućnosti skraćanja doživotnih kazni i pomilovanja koje daje predsjednik, ispunjavaju kriterijume koje je Sud predvidio za ocjenu da li postoji mogućnost skraćanja doživotne kazne zatvora ili ne, te da li je sve to u skladu sa članom 3 Konvencije.

137. Da bi se odgovorilo na ovo pitanje nisu potrebne duge rasprave: Sud jednostavno treba da konstatuje da, iako navedene odredbe ukazuju na postojanje "izgleda za puštanje na slobodu" u smislu presude *Kafkaris* - čak i ako se može izraziti sumnja u realnost tih izgleda u praksi - nijedan od predviđenih postupaka ne predstavlja mehanizam za reviziju koji iziskuje od domaćih organa da, na osnovu objektivnih i unaprijed utvrđenih kriterijuma kojih je zatvorenik svjestan u vrijeme izricanja doživotne kazne zatvora, potvrde da li se tokom služenja zatvorske kazne zatvorenik toliko

promijenio i toliko napredovao da nastavak njegovog lišenja slobode više ne bi bio opravdan legitimnim penološkim osnovama (v. stav 115 ove presude).

138. U ovim uslovima, Sud smatra da doživotna kazna zatvora za koju je postojala mogućnost da bude izrečena podnosiocu predstavke ne može da se opiše kao kazna sa mogućnošću skraćivanja za svrhe člana 3 Konvencije u smislu presude *Vinter i drugi*. Izloživši podnosioca predstavke riziku postupanja koje je suprotno ovoj odredbi, Vlada je dovela do odgovornosti države po Konvenciji.

90. Sud shodno tome zaključuje da izručenje podnosioca predstavke Sjedinjenim Američkim Državama predstavlja povredu člana 3 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 34 KONVENCIJE

140. Podnosilac predstavke žalio se da je njegovim izručenjem Sjedinjenim Američkim Državama prekršena privremena mjera koju je odredio Sud u skladu sa pravilom 39 Poslovnika Suda, i da to izručenje stoga predstavlja povredu njegovog prava na pojedinačnu predstavku. On se pozvao na član 34 Konvencije, koji glasi

"Sud može da prima predstavke od svakog lica, nevladine organizacije ili grupe lica koja tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno vršenje ovog prava."

Pravilo 39 Poslovnika Suda predviđa:

"1. Vijeće, ili, eventualno, predsjednik odjeljenja, ili sudija na dužnosti postavljen po stavu 4 ovog pravila može, na zahtjev stranke ili drugog zainteresovanog lica, ili po sopstvenom nahođenju, odrediti strankama privremenu mjeru, za koju smatra da treba da se usvoji u interesu stranaka ili pravilnog odvijanja postupka.

2. Kada se to smatra prikladnim, Komitet ministara odmah se obavještava o mjerama usvojenim u nekom konkretnom predmetu

3. Vijeće ili, eventualno, predsjednik odjeljenja, ili sudija na dužnosti postavljen po stavu 4 ovog pravila može zatražiti obavještenja od stranaka o svakom pitanju vezanom za sprovođenje izrečene privremene mjere"

A. Podnesci strana

141. Podnosilac predstavke naveo je da je o njegovom izručenju, kojim je prekršena privremena mjera koju je odredio Sud, odlučeno a da se nisu uzeli u obzir pravni argumenti, te da je ono poteklo od namjerne političke odluke bazirane na pogrešnim razlozima. Vlada nije dostavila nijedan dokaz kojim bi potkrijepila da je podnosilac predstavke navodno bio opasan. Štaviše, podnosilac predstavke nije bio predmet istrage usljed pokušaja bijega ili akata preobraćanja; upravo je bilo suprotno, sva mišljenja upravnika zatvora u kojima je podnosilac predstavke bio pominjala su

njegovo besprijekorno ponašanje. Jedini razlog za djelovanje belgijske Vlade bio je političko opredjeljenje da se podnosilac predstavke preda vlastima SAD što brže i da se izbjegne presuda Suda kojom će se utvrditi povreda člana 3 u slučaju izručenja. Ovo opredjeljenje bilo je zapravo dugo očigledno, kako se moglo i vidjeti iz više ponovljenih zahtjeva da se ukine privremena mjera dok žalba po kojoj se rješavalo pred *Conseil d'Etat* nije imala dejstvo obustave odluke o izručenju. Na taj način Vlada je nepovratno povrijedila pravo podnosioca predstavke na pojedinačnu predstavku, jer je njemu sada bilo pravno nemoguće, zbog izručenja, i materijalno moguće, jer je bio u samici u zatvoru bukvalno odsječen od spoljašnjeg svijeta, da korisno istraje u svojoj predstavi pred Sudom.

142. Vlada je prije svega istakla da prema sudskoj praksi Suda, naročito presudi *Mamatkulov i Askarov* (citirano ranije u tekstu ove presude, stav 108), svrha privremene mjere jeste da se olakša ostvarivanje prava na pojedinačnu predstavku koje se garantuje po članu 34 Konvencije, i da se stoga sačuva predmet predstavke kada Sud smatra da postoji rizik da podnosilac predstavke pretrpi nepopravljivu štetu. U ovom konkretnom predmetu, međutim, Sud je trebalo da zaključi iz neprihvatljive prirode zahtjeva (v. stav 39 ove presude) da nema opravdanja za privremenu mjeru.

143. Drugo, Vlada je detaljno obrazložila razloge zbog kojih je izručila podnosioca predstavke 3. oktobra 2013. godine. O izručenju je odlučeno uoči presude koju je izrekao *Conseil d'Etat* 23. septembra 2013. godine kojom je detaljno i uz puno poznavanje sudske prakse Suda obrazloženo zašto su pritužbe podnosioca predstavke na povrede Konvencije neosnovane. I Ministar i *Conseil d'Etat* bili su uvjereni, zbog prirode garancija koje su dale vlasti SAD, da podnosilac predstavke neće biti izložen postupanju koje bi bilo suprotno članu 3 Konvencije. Nadalje, podnosilac predstavke predstavljao je prijetnju za zakon i red u Belgiji zbog njegovih aktivnosti preobraćanja u zatvoru, njegovih kontakata sa ekstremističkim džihadističkim krugovima i njegovih pokušaja bijega i što je duže on boravio u zatvoru vjerovatnije je postajalo da će istražni sudski organi naložiti njegovo oslobađanje. Vlada nije željela da se izloži riziku da ne može da ispuni svoju obavezu da preda podnosioca predstavke Sjedinjenim Američkim Državama jer je on pobjegao ili je pušten na slobodu.

B. Ocjena Suda

144. Sud je nedavno, u predmetu *Savridin Dzhurayev protiv Rusije*, br. 71386/10, stavovi 211 do 213, ECHR 2013 (izvodi), istakao ključnu važnost i vitalnu ulogu koju imaju privremene mjere u sistemu Konvencije. Sud upućuje na tu presudu.

145. Razmatrajući predmet u svjetlu ovih principa, Sud ističe da je dana 6. decembra 2011. godine pristupio zahtjevu podnosioca predstavke da

primijeni pravilo 39 Poslovnika Suda, i odredio da u interesu strana i nesmetanog toka postupka pred belgijskom Vladom ne treba izručiti podnosioca predstavke Sjedinjenim Američkim Državama. Takođe je naglasio da je tri puta odbio da postupi po zahtjevu Vlade da ukine privremenu mjeru i u nekoliko navrata objasnio - posljednji puta 18. juna 2013. godine - da je određena mjera na snazi do zaključka postupka pred Sudom. Vlada je stoga u potpunosti svjesna obima ove mjere.

91. Dana 3. oktobra 2013. godine Belgija je ipak izručila podnosioca predstavke Sjedinjenim Državama (v. stav 62 ove presude).

92. Vlada je ukazala na to da je privremena mjera neopravdana jer je "preuranjena" i da je trebalo da Sud izvrši reviziju njene opravdanosti nakon ocjene prihvatljivosti.

148. Sud konstatuje da je odredio belgijskoj Vladi da treba da obustavi izručenje onoga dana kada je dato obavještenje o ministarskoj uredbi kojom se dozvoljava izručenje podnosioca predstavke (v. stav 39 ove presude). Iako je u to vrijeme podnosilac predstavke mogao da preda zahtjev za sudsku reviziju ministarske uredbe pred *Conseil d'Etat*, takav zahtjev nije imao dejstvo obustave izručenja i stoga nije ispunjavao uslove koje je Sud postavio u smislu djelotvornosti po članu 13 Konvencije (v. *mutatis mutandis*, *Čonka protiv Belgije*, br. 51564/99, stav 83, ECHR 2002-I; *Hirsi Jamaa i drugi protiv Italije* [GC], br. 27765/09, stav 200, ECHR 2012; i *De Souza Ribeiro protiv Francuske* [GC], br. 22689/07, stav 82, ECHR 2012). Tako je, prema sudskoj praksi Suda, činjenica da ovaj pravni lijek nije iscrpljen bila beznačajna.

149. Vlada je priznala da su belgijske vlasti prekršile privremenu mjeru koju je odredio Sud. Oni su, međutim, smatrali da je to bilo opravdano time što je bilo utvrđeno da podnosilac predstavke neće biti izložen postupanju koje je suprotno Konvenciji i zato što je moralo da se učini sve što je bilo moguće da se obezbijedi njegova predaja vlastima SAD zbog rizika od njegovog bijega i sudske odluke kojom bi se on pustio na slobodu. Postupak pred Sudom ugrozio je obaveze Belgije prema SAD, i produžavanje tog postupka povećavalo je rizik da će podnosilac predstavke izmaći belgijskim vlastima.

150. Sud konstatuje da je tužena država namjerno i nepovratno spustila nivo zaštite prava predviđenih članom 3 Konvencije koje je podnosilac predstavke pokušao da zaštiti podnošenjem predstavke Sudu. Izručenje je, u najmanjem, dovelo do toga da svako utvrđivanje povrede Konvencije bude uzaludno, pošto je podnosilac predstavke bio premješten u zemlju koja nije potpisnica Konvencije, a gdje će, kako je on navodio, biti izložen postupanju koje je suprotno Konvenciji.

151. Sud smatra da nijedan od argumenata koje je izložila belgijska Vlada ne opravdava to što nisu postupili u skladu sa privremenom mjerom. Iako Vlada nikada od Suda nije sakrila svoju neobičnu poziciju u odnosu na vlasti SAD i njihovu želju da se ukine privremena mjera, ni u jednom

trenutku oni nisu pomenuli nikakve moguće pokušaje da objasne situaciju tim vlastima ili da pronađu alternativu za pritvor podnosioca predstavke, pri čemu su ga belgijske vlasti i dalje mogle držati pod nadzorom. Nadalje, pošto je država Belgija znala da je Sud ispitao sve argumente koje je predala Vlada sa ciljem da ga uvjeri da prekine tu mjeru, uključujući i diplomatske garancije koje su dale vlasti SAD, i da ih je Sud odbio, nije bilo na belgijskoj državi da uoči izricanja presude *Conseil d'Etat* zamijeni svojom procjenom procjenu Suda o tim garancijama i meritumu predstavke i da odluči da zanemari privremenu mjeru koju je izrekao Sud.

93. Sud takođe ponavlja da djelotvorno ostvarivanje prava na predstavku iziskuje da Sud može, tokom cijelog postupka pred njim, ispitati predstavku u skladu sa svojom uobičajenom procedurom.

153. Činjenica je da je u ovom konkretnom predmetu podnosilac predstavke u samici u zatvoru u SAD i, kako je potvrdio njegov advokat, ima veoma malo kontakata sa spoljnjim svijetom (v. stavove 64 do 67 ove presude). On izgleda nije u mogućnosti da ima direktan kontakt sa svojim zastupnikom pred Sudom. Ovi činiosi su dovoljni Sudu da smatra da su djelovanja Vlade otežala podnosiocu predstavke da ostvari svoje pravo na predstavku i da je stoga onemogućeno njegovo ostvarivanje prava obezbjeđenog članom 34 Konvencije (v. *mutatis mutandis*, *Shtukaturov protiv Rusije*, br. 44009/05, stav 147, 27. mart 2008, i *Toumi protiv Italije*, br. 25716/09, stav 76, 5. april 2011).

154. U svjetlu informacija u njegovom posjedu Sud zaključuje da namjernim nepoštovanjem privremene mjere izrečene po pravilu 39 Poslovnika Suda, tužena država nije ispunila obaveze koje je imala po članu 34 Konvencije.

...

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO

...

2. *nalazi* da izručenje podnosioca predstavke Sjedinjenim Američkim Državama predstavlja povredu člana 3 Konvencije.
3. *nalazi* da tužena država nije ispunila svoje obaveze po članu 34 Konvencije.

...

Presuda je sačinjena francuskom jeziku i objavljena u pisanoj formi 4. septembra 2014. godine po pravilu 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Claudia Westerdiek
Sekretar

Mark Villiger
Predsjednik

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i pravilom 74 stav 2 Poslovnika Suda, prilog ovoj presudi čini zasebno mišljenje sudije Yudkivska.

M.V.
C.W.

Zasebna mišljenja nisu prevedena, ali se nalaze u zvaničnim verzijama presude na engleskom i francuskom jeziku koje se mogu pronaći u bazi sudske prakse Suda HUDOC.

© Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2015. godina.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod urađen je uz pomoć Fonda za ljudska prava Savjeta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On nije obavezujući za Sud i Sud ne preuzima odgovornost za njegov kvalitet. Prevod se može preuzeti sa baze podataka o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili sa bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud dostavio. Prevod se može reprodukovati za nekomercijalne svrhe pod uslovom da se navede puni naziv predmeta, sa gore navedenom izjavom o autorskim pravima i pominjanjem Fonda za ljudska prava. Ukoliko je namjera da se bilo koji dio ovog prevoda upotrijebi za komercijalne svrhe, molimo vas da se obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les

droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.